

[The National Strategy of Education Development in Ukraine].

2. Pokolenye, Z. (2019). *Chto Eto Takoe Y Kakye Ykh Kharakternye Cherty* [What is it and what are their characteristic features].

3. *Pro Vishu Osvitu. Zakon Ukrayini*. [Act of Ukraine «About Higher Education»].

4. *Pro Osvitu. Zakon Ukrayini* [Act of Ukraine «About Education»].

5. Suharnikov, Yu. (2012). *Konceptualni pidstavi rozrobki i vprovadzhennya .nacionalnoyi ramki (akademichnih) kvalifikacij Ukrayini* [Key Foundations of the Design and Implementations of National Framework of Qualifications in Ukraine].

6. Gazzaley, A., Rosen, L. D. (2016). *Vidvolikanyu rozum: starodavni mizky u sviti vysokyykh tekhnolohiy*. [The Distracted Mind: Ancient Brains in a High-Tech World].

ВІДОМСТІ ПРО АВТОРА

КАРАПЕТЯН Аліна Овівівна – кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри англійської мови Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Наукові інтереси – особливості навчання представників покоління Z, комунікативна методика.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KARAPETYAN Alina Ovikivna – PhD in Public Administration, senior lecturer of the English Language Department, National University of «Kyiv-Mohyla Academy».

Circle of Scientific Interests – teaching students belonging to generation Z, communicative approach in education.

Стаття надійшла до редакції 07.01.2020 р.

УДК 621.396.933(075)

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-120-124

КМІТА Євген Вікторович –

кандидат педагогічних наук, методист 1-ої категорії Навчально-сертифікаційного центру Державного підприємства обслуговування повітряного руху України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3117-4535>
e-mail: Soulwarrior3792@gmail.com

МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИСПЕТЧЕРІВ УПРАВЛІННЯ ПОВІТРЯНИМ РУХОМ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Погане знання іноземної професійної розмовної мови є одним з факторів, що сприяє виникненню авіаційних інцидентів та авіакатастроф.

Занепокоєння з приводу ролі мовного фактору в авіаційних пригодах призвело до прийняття резолюції А 32-16 Асамблеї ІКАО, яка нагально закликала Раду ІКАО дати вказівки Аеронавігаційній комісії розглянути цю проблему в пріоритетному порядку і закінчити виконання поставленої задачі щодо посилення відповідних положень ІКАО, які стосуються вимог щодо володіння мовою [2].

Проте катастрофи на міжнародних повітряних трасах, які виникають внаслідок непорозуміння між пілотом і авіадиспетчером через обмежене володіння англійською мовою, все ще займають значне місце.

Про це свідчить детальний аналіз більшості авіакатастроф, який показав, що їх причинами стали: несподівані переходи на рідну мову в процесі ведення радіообміну англійською мовою; перенесення диспетчерами знань інших мов, як рідної, так

іноземної, на процес ведення радіообміну англійською мовою; невиконання вимоги ІКАО Doc. AN9432: «...Учитывая, что у человека-оператора, принимающего сообщения, английский язык возможно не является родным языком. Поэтому говорите ясно и, как правило, используйте стандартные фразы и ситуации...» [7, с. 35].

Складність використання для прийому та передавання інформації мови, що не є для авіадиспетчера рідною (наявність низької іншомовної компетенції) і якою він володіє не повною мірою, обумовлена не тільки структурно-мовними нормами конкретних мов. Істотний вплив на безпеку польотів робить національно-культурна специфіка мовного спілкування, «бар'єр», створюваний мовними стереотипами, звичками, цінностями: скорочення можуть бути сприйняті з опорою або на звуковий код, або на специфіку рідної мови (особливо при неповноті інформації, що надходить, в умовах дефіциту часу); виникає міжмовна інтерференція, подолання якої збільшує час декодування повідомлення тощо, а також недостатньою мотивацію вести радіообмін як

слід, замість цього вважати, що інші і так зрозуміють, або того, що вже сказано буде достатньо (з відхиленням від встановлених процедур).

До того ж наявність думки про відсутність необхідності поглибленого проходження професійної іншомовної підготовки з авіаційної англійської мови та фразеології радіообміну через знання загальної англійської мови теж дуже впливає на мотиваційно-ціннісний компонент розвитку професійної іншомовної комунікативної компетентності авіадиспетчера.

Стає зрозумілим брак професійної іншомовної комунікативної компетентності авіадиспетчера через недостатню присутність мотиваційно-ціннісного компоненту у підготовці з формування та розвитку вищезазначеної компетентності, особливо її використання.

Сформованість професійної іншомовної комунікативної компетентності у фахівця свідчить про його теоретичну, практичну та мотиваційно-ціннісну готовність до ведення радіозв'язку іноземною мовою в авіаційній галузі або до відповідної підготовки, що вимагає встановлення регулярних комунікативних контактів з іншими співпрацівниками [5].

Професійна (іншомовна) комунікативна компетентність диспетчерів управління повітряним рухом (далі – УПР) – це професійні та фахові іншомовні комунікативні знання, навички, вміння та здатність їх адекватного використання для здійснення службової взаємодії в процесі ведення радіообміну з екіпажами повітряного судна, які здійснюють польоти на міжнародних повітряних трасах, в тих або інших умовах професійної взаємодії та діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття та зміст іншомовної комунікативної компетентності вивчалось та досліджувалось ученими, такими як Л. Біркун, Л. Брахман, О. Волобуєва, Г. Китайгородська, Е. Пассов, та ін. Дослідження показали, що на даний час відсутнє універсальне визначення поняття іншомовної комунікативної компетентності та його компонентів [1].

Особливості професійного іншомовного спілкування авіаційних операторів дискутувались у працях Б. Алякринського, В. Колосова, А. Пчелінова, В. Цветкова. Елементи авіаційного дискурсу досліджували О. Акімова, Д. Бродбент, М. Бондарчук та ін. Більшість авторів єдині у тому, що правильне

іншомовне спілкування авіадиспетчерів та пілотів є одним з важливіших факторів авіаційної безпеки [1].

Питання мовної підготовки авіаційних фахівців були об'єктом досліджень вітчизняних учених (В. Півень, Г. Пашенко, Г. Пухальська, Т. Тарнавська). Дослідженнями визначено, які саме компоненти повинні входити до іншомовної підготовки авіадиспетчерів та пілотів та зроблено наголос на комунікативності самого процесу радіообміну [1].

Мотиваційно-ціннісний компонент та його елементи досліджувалися вченими Д. Кікнадзе, Н. Кузьміною, О. Леонтьєвим, П. Ігнатенко, Р. Скульським та іншими. Більшість учених визначають, що:

– мотив викликається тільки тією потребою або тими потребами, що в конкретній ситуації набувають найбільш об'єктивної і суб'єктивної цінності;

– мотив як усвідомлене збудження для певної дії, власне, і формується в міру того, як людина розуміє, оцінює, зважує обставини, за яких вона перебуває й усвідомлює мету, що перед нею постає.

Мета статті – розкрити ключові елементи мотиваційно-ціннісного компоненту розвитку професійної (іншомовної) комунікативної компетентності диспетчерів УПР; визначити особливості їх функціонування у процесі розвитку професійної іншомовної компетентності диспетчерів управління повітряним рухом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мотиваційний компонент професійної спрямованості визначає ставлення диспетчерів управління повітряним рухом (далі – диспетчерів УПР) до професійної діяльності та підготовки. Загалом професійна спрямованість має вплив на конкурентну здатність авіаційних спеціалістів та їх організацій. [6].

Це призводить до необхідності формування та розвитку не тільки професійних авіаційних знань, але й високого рівня професійної спрямованості, який дозволить самостійно засвоювати нові знання, здійснювати когнітивну діяльність, що обумовлюються новими технологічними процесами.

Діяльність людини-оператора, її вчинки в суспільстві завжди суб'єктивно визначені. Тому потреби, мотиви, світогляд, установки і мета її життя і діяльності формують спрямованість особистості (див. Рис. 1).

При виконанні професійної діяльності можливе виникнення протиріч, що стають рушійними силами розвитку професійної

спрямованості [6].

Ці протиріччя призводять до розвитку професійної спрямованості авіаційного фахівця, яка полягає в підвищенні її рівня.

Однією з умов розвитку професійної спрямованості спеціаліста, що дозволяє вирішувати протиріччя, є освітньо-виховний процес.

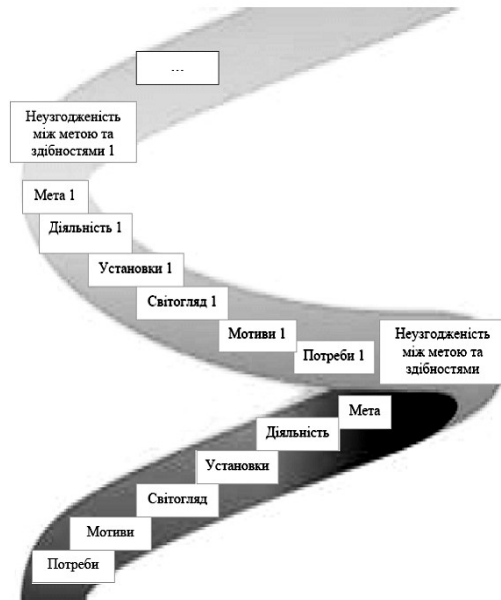

Рисунок 1. Розвиток професійної спрямованості фахівця [6]

На думку О. Леонтьєва, термін «мотив» використовується не для відмітки переживання потреби, а як такий, що позначає те об'єктивне, у чому ця потреба конкретизується в визначених умовах і на що спрямовується діяльність, яка збуджує її [4].

Розуміння мотиву як об'єкта, у якому потреба конкретизується за певних умов, дає змогу розглядати не лише динамічний аспект мотивації, а насамперед змістовий, чітко побачити в мотиваційних явищах зв'язок суб'єкта з середовищем, зі світом. І провідною лінією мотивації стає розвиток її предметного змісту [4].

Мотиваційний компонент професійної та соціальної поведінки диспетчера УПР пов'язаний з волею – особливою динамічною характеристикою мотивів, формою психологічної активності людини в процесі діяльності, яка спрямована на збереження, утвердження обраної мети. Зміст збуджувальних мотивів зумовлюється ціннісною свідомістю індивіда, його здатністю до роздумів у форматі «ми», що врешті-решт віддзеркалює характер його дій і поведінки.

Якість спонук, аналіз обставин роблять будь-яку іншомовну дію корисною і необхідною, сприяють накопиченню

корисного досвіду, позитивних дій, запобігаючи можливим негативним наслідкам недостатньо осмислених кроків [4].

Категорія цінності – одна з найскладніших у психології, адже вона є і мотиваційним, і когнітивним утворенням, відіграючи особливу роль в організації соціального пізнання та поведінки особистості [4].

Ціннісне ставлення диспетчера УПР до зовнішнього світу опосередковується орієнтацією людини на інших людей, професійне середовище, на суспільство загалом, на вироблені суспільством ідеали, погляди, уявлення та норми, які панують у ньому [4].

Зрілу особистість диспетчера УПР, як відомо, повно характеризує система цінностей, тому що перебуває у центрі змістового відношення «Я – світ» та визначає потребо-мотиваційний вектор її соціальної поведінки й ефективність життєдіяльності.

Загалом управління «іншомовною поведінкою» людини-оператора здійснюється на двох рівнях: а) на базі свідомості за допомогою системи цінностей та соціальних установок, б) на рівні несвідомого завдяки системі елементарних установок і фіксованих стереотипів. Водночас, людина вважає абсолютною, найголовиною цінністю власного життя ту потребу, бажання задовольнити яку домінує в даний момент часу.

Отже, поняття «цінність» ставиться в один ряд з поняттями «потреба» і «мотив», а ціннісні орієнтації індивіда розміщують на перетині когнітивної та мотиваційної сфер особистості. Осмислити це співвідношення допомагає дворівнева модель мотивації, запропонована О. Ю. Патяєвою.

О. Ю. Патяєва виділяє два види впливів стійких мотиваційних структур на виникнення і функціонування конкретно-ситуативних мотивів. Перший вид – ситуативна конкретизація, наприклад, пізнавальної потреби в мотиві правильно вести радіообмін іноземною мовою (у нашому випадку – англійською); другий – це «зсув» конкретної діяльності відповідно до окремих стійких принципів поведінки: скажімо, прояв у різних ситуаціях і, відповідно, в різних мотивах стійкої схильності до ризику чи високого рівня домагань або конформності, чи, навпаки, нетерпимості до недоліків.

Отже, цінності – психосмислове утворення, яке формується на перетині мотиваційної сфери та світоглядних структур свідомості і в цьому контексті є найдієвішою

категорією становлення соціально зрілої та духовно здорової особистості авіадиспетчера, її оптимального функціонування і реалізації природних потенцій у культурному форматі фахової діяльності.

З точки зору здійснення професійної підготовки мотиваційно-ціннісний компонент інструктора (викладача) розуміється як сукупність особистісних орієнтирів, мотивів, цінностей, що визначають спрямованість професійно-педагогічної діяльності, характеризуються високою значимістю для нього методичної діяльності, усвідомлення її необхідності, потребою у професійній самореалізації і позитивним відношенням до майбутньої професії.

Мотиваційно-ціннісний компонент інструктора (викладача) забезпечує спрямованість на ціннісне засвоєння знань з циклу професійних дидактико-методичних дисциплін і включає систему мотивів, цінностей, бажань, зацікавленість в роботі, позитивне ставлення до навчання слухачів-авіадиспетчерів, та самовдосконалення інструктора (викладача) в професійній діяльності під час навчання слухачів певному предмету (у нашому випадку загальній авіаційній мові, авіаційній англійській мові та фразеології радіообміну).

Професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний чинник розвитку культури особистості та її підготовки до успішного й ефективного здійснення професійної діяльності.

При цьому мотивація до професійно-педагогічної діяльності передбачає усвідомлення інструктором (викладачем) своїх актуальних потреб, серед яких отримання педагогічної освіти, саморозвиток, самопізнання, професійний розвиток, підвищення соціального статусу тощо. У відносно стійких і домінуючих мотивах першочергово виявляється спрямованість особистості [3].

Професійно-орієнтована спрямованість особистості інструктора (викладача) забезпечує його планомірне професійне становлення, осмислення і прийняття педагогічних цінностей, формування власного ставлення до тактичних та стратегічних цілей і завдань педагогічної діяльності. Вона в контексті педагогічної професії розглядається Н. Кузьміною як емоційно-ціннісне ставлення до педагогічного фаху, схильність до нього; Л. Ахмедзяновою – як педагогічне покликання; В. Сластьоніним, Л. Мітіною – як педагогічно значуща якість, що займає значне місце у структурі особистості

викладача, формується і розвивається в діяльності та здатна проявляти себе у світогляді, вчинках, відношенні до довколишнього тощо [3].

Особливим видом професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій диспетчера-інструктора (викладача) є ціннісна орієнтація на методичну діяльність, яку розуміємо як свідоме індивідуальне позитивне ставлення до методичної діяльності, що виявляється в усвідомленні її важливості для професійно-педагогічної підготовки, успішного здійснення професійної (викладацької) діяльності.

Потрібно враховувати особливості формування мотиваційно-ціннісного компонента слухачів; це дає змогу стверджувати, що в процесі розвитку професійної іншомовної комунікативної компетентності можливо використовувати наступні особистісні детермінанти [3]:

- комплекс мотивів професійного вибору (професійна мотивація психологів, чинники привабливості професії тощо);
- професійно-ціннісні орієнтації;
- особистісні конструкти та настанови;
- спрямованість на використання в професійній діяльності тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Враховуючи усе вищезазначене, можна зробити наступні висновки: мотиви та ціннісні орієнтації є важливими психологічними характеристиками особистості диспетчера УПР. Вони відображають її усвідомлене ставлення до соціальної дійсності, спрямованість соціальної та професійної поведінки. Поміж цими важливими процесами відбувається і становлення професійної позиції диспетчера УПР. Соціальна поведінка, спрямована на відповідальне ставлення до виконання своїх професійних обов'язків, за своєю сутністю, є проявом їх робочої позиції. Проведене дослідження свідчить про необхідність подальшого поглибленого вивчення мотиваційно-ціннісної сфери особистості людини-оператора для підвищення ефективності процесів формування його професійної позиції.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М. Теоретичні і практичні аспекти формування мовної компетентності майбутніх пілотів і авіадиспетчерів / А. М. Богуш, О. В. Ковтун // Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка: збірник наукових праць. – 2014. – Вип. 4. С. 66–74.
2. Васюкович О. М. Педагогічні умови формування професійної компетентності

майбутніх авіадиспетчерів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/18156> (дата доступу: 09.09.2019)

3. Княжева І. А. Діагностика цінно-мотиваційного компонента методичної культури майбутніх викладачів вищої школи спеціальності «дошкільна освіта»/ І. А. Княжева // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету – 2014 – Випуск 9(52)

4. Лякішева А. Мотиваційно-ціннісний компонент соціальної поведінки особистості у формуванні її громадянської позиції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/194/1/1261-2629-1-SM.pdf> (дата доступу: 10.10.2019)

5. Пляка Л. В. Структура професійної комунікативної компетентності майбутніх провізорів / Л. В. Пляка // журнал Академії педагогічних наук України. – Київ : Державне видавництво «Педагогічна преса», 1993. С. 74–78.

6. Полубєдова А. О. Діагностика сформованості мотиваційно-ціннісного компоненту професійної спрямованості спеціалістів в умовах сформованості знань [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4429> (дата доступу: 09.10.2019)

7. Руководство по внедрению требований ИКАО к владению языком – Дос 9835 AN/453 – 2-е изд. – 2010. 180 с.

REFERENCES

1. Bogush, A. M. (2014). *Teorety`chni i prakty`chni aspekty` formuvannya movnoyi kompetentnosti majbutnix pilotiv i aviady`spetcheriv* [Theoretical and practical aspects of future pilots and controllers competence].

2. Vasyukovy`ch, O. M. (2019). *Pedagogichni umovy` formuvannya profesijnoyi kompetentnosti majbutnix aviady`spetcheriv*. [The pedagogical conditions of future controllers oprofessional competence forming].

3. Knyazheva, I. A. (2014). *Diagnosty`ka cinnosno-moty`vacijnogo komponenta metody`chnoyi kul`tury` majbutnix vy`kladachiv vy`shhoyi shkoly`*

special`nosti «doshkil`na osvita» [The diagnostics of higher school future teachers methodical culture value-and motivation component, specialty ‘Preschool education’].

4. Lyakisheva, A. (2019). *Moty`vacijno-cinnisny`j komponent social`noyi povedinky` osoby`stosti u formuvanni yiyi gromadyans`koyi pozy`ciji*. [The motive-and-value component of personality social behavior and its civic stand forming].

5. Plyaka, L. V. (1993). *Struktura profesijnoyi komunikaty`vnoyi kompetentnosti majbutnix provizorov*. [The structure of future provisors professional communicative competence]. Kyiv.

6. Polubyedova, A. O. (2019). *Dy`agnosty`ka sformovanosti moty`vacijno-cinnisnogo komponentu profesijnoyi spryamovanosti specialistiv v umovax sformovanosti znan*. [The diagnostics of specialists professional orientation motivation-and value component in conditions of knowledge establishment].

7. *Rukovodstvo po vnedreny`yu trebovany`j Y`KAO k vladeniy`yu yazykom*. (2010). [Manual on the implementation of ICAO language proficiency requirements].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КМІТА Євген Вікторович – кандидат педагогічних наук, методист 1-ої кат. відділу практичної підготовки центру початкової підготовки навчально-сертифікаційного центру Державного підприємства обслуговування повітряного руху.

Наукові інтереси: професійна іншомовна підготовка диспетчерів управління повітряним рухом.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KMITA Eugene Viktorovich – Philosophy Doctor in Pedagogic Science, 1st cat. methodist of Initial Training Center Practical Training Department of Training and Certification center of UkSATSE.

Circle of scientific interests: the professional foreign language training of air traffic controllers.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020 р.

UDK 378. 11

DOI: 10.36550/2415-7988-2020-1-186-124-128

KULIKOVA Svitlana Viktorivna –

Candidate of Pedagogical Science,

Senior Lecturer of the Department of Musical Art and Choreography of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0397-6853>

e-mail: svetlanagrozan@ukr.net

RESEARCH WORK AS A FACTOR OF CREATIVE DEVELOPMENT OF A FUTURE MUSIC ART TEACHER

Formulation and justification of the relevance of the problem. The significant changes caused by the integration of Ukraine

into the European space result in increased requirements for the professional competence of specialists in various fields, the intensive